

vacip olmayacağı görüşündedir.¹⁴⁷ Ehl-i Sünnet'e göre Allah dilediğini yapar ve istediğine hükmeder. O'nun üzerinde hiç kimsenin hücceti, velayeti ve yasaklaması yoktur. O hakîmdir; kendisi ve başkasının yararı için fiil yaratan değil, yaptığında hikmet olandır. Ayrıca onlar, Allah'ın va'dinde dururken va'dinden dönmesini de O'nun lütuf, kerem ve fazilet sahibi olmasıyla açıklamaktadır.¹⁴⁸

9. Tevekkül

Recep ÖNAL*

Tevekkül kelimesi “işini başkasına havale etmek, ona güvenmek ve dayanmak anlamına” gelen “v-k-l/وكل” kökünden türetilmiştir. “وكل امره الى فلان” demek, işini başkasına havale etmek, terk etmek ve bu hususta ona güvenmek demektir. Kendisine durum havale edilen ve yetki verilen kişiye “vekil”; vekâlet veren ve vekil tayin eden kişiye de “müvekkil” denir. Vekil kelimesinin kendinden türediği “tevkil” ise vekil kılma işidir ki, tasarrufa malik olan kimsenin, tasarrufta kendi yerine başkasını vekil tayin etmesi, ona güvenmesi ve yetki vermesi anlamına gelir. “Tevekkül” ise “birine güvenip onu kendi işini sürdürmek üzere yerine vekil tayin etme, bir işte aciz olduğunu kabul edip o işi başkasına havale etme” manasına gelir.

Tevekkül eden kişiye “mütevekkil” denir.¹⁴⁹ Tevekkülün bu tanımında öne çıkan temel husus kişinin içinde

* Yrd. Doç. Dr., Balıkesir Üniversitesi İlahiyat Fakültesi.

“وَلَوْ شِئْنَا لَآتَيْنَا كُلَّ نَفْسٍ هُدًىهَا...”

¹⁴⁷ Pezdevî, Ebu'l-Yüsr, *Usulü'd-Din*, çev. Şerafeddin Gölcük, Kayıhan Yay., İstanbul 2013, 185.

¹⁴⁸ Pezdevî, Ebu'l-Yüsr, *Usulü'd-Din*, 192.

¹⁴⁹ Gazâlî, Ebû Hâmid Muhammed, *İhyâ'ü 'Ulûmi'd-dîn*, trc. Mehmet Müftüoğlu- A. Fikri Yavuz, Tuğra Yay, İstanbul trs., IV, 446; Cevherî,

bulunduğu acziyet ve çaresizliğini itiraf ederek kendi dışındaki kuvvet ve kudrete güven ve itimat ile bağlılık gösterip dayanmasıdır.

Dinî literatürde “kişinin Allah katında olana güvenip insanların sahip oldukları şeylerden ümit kesmesi; vesvese, endişe ve rızık kaygısı halini yok edip rızıkta ve bütün işlerinde Allah’a güvenip teslim olması, O’nun iradesine boyun eğerek işin sonunu O’na bırakması,” gibi anlamlara gelir.¹⁵⁰

Çalışma ve tedbir almanın tevekkül inancına aykırı olmadığına dikkat çeken İslam âlimleri tevekkülün tembellik olmadığı hususu üzerinde önemle durmuşlardır. Bu bağlamda tevekkülün kişinin bir işi yapmak ve bir amaca ulaşmak için gerekli bütün sebep ve araçları yerine getirmek üzere elinden gelen tüm gayretleri yaptıktan ve imkânları kullandıktan sonra işin sonucunu Allah’a havale etmek, bu hususta O’na güvenmek ve O’nun yardımını beklemek şeklinde anlaşılması gerektiğini ifade etmişlerdir.¹⁵¹ Nitekim bu konuya dikkat çeken Gazâlî (ö. 505/1111) “tevekkül bazı cahillerin sandığı gibi, bedenlen çalışmayı terk etmesi ve tamamen sebep ve tedbirlerden kopması demek değildir” diyerek tevekkülün ilk şartının çalışmak olduğunu vurgulamıştır.¹⁵²

Fahreddîn er-Râzî (ö. 606/1209) de Âl-i İmrân 3/159. âyetin tefsirinde tevekkülü şöyle izah etmiştir: “Tevekkül, bazı cahillerin söylediği gibi, insanın kendisini

---

Mu’cemu’s-Sihâh, 1158; Fîrûzâbâdî, Ebü’t-Tâhir, *el-Ğâmûsü’l-Muhît*, thk. Halil Memûn Şihâ, Dâru’l-Ma’rife, Beyrut 2007, 1418.

¹⁵⁰ İsfehânî, Rağîb, *el-Müfredât fî Garîbi’l-Kur’ân*, Dârü’l-İhyâ, Beyrut 2002, 555-556; Hakkı, Erzurumlu İbrahim, *Mârifetnâme*, Haz. Turгут Ulusoy, Bahar Yayınevi, İstanbul 1974, I, 125; Uludağ, Süleyman, *Tasavvuf ve Terimler Sözlüğü*, Dergâh Yay, İstanbul 1991, 488.

¹⁵¹ Akseki, A. Hamdi, *İslâm Dini: İtikat, İbadet ve Ahlâk*, DİB Yay., Ankara 1973, 98.

¹⁵² Gazâlî, *İhyâ’ü ‘Ulûmi’d-dîn*, IV, 456, 468.

ihmal etmesi demek değildir. Aksi halde, müşavereyi emretmek, tevekkülü emretmeye zıt olurdu. Bilakis tevekkül, insanın zahirî sebepleri görüp gözetmesi, ama kalbini onlara bağlamayıp Allah'ın himayesine dayanması demektir.”¹⁵³

Ebü'l-Berekât en-Neseff (ö. 710/1310) ise tevekkülün bir işi yapabilmek için gerekli şartları yerine getirdikten sonra işin sonucunu Allah'a havale etmek ve bu hususta O'na güvenip dayanmak olduğunu söylemiştir.¹⁵⁴

Tevekkül konusunda birçok kimsenin gaflete düşerek, tevekkülü, vazifeyi terk etme ve kulluk görevlerinin yerine getirilmesinin Allah'a havale edilmesi şeklinde anlaşıldığına dikkat çeken Elmalılı Hamdi Yazır (ö.1942) da böyle bir anlayışın Allah'a tevekkül ve itimat değil, O'nun emrine güvensizlik ve küfür olduğunu dile getirmiştir. Ona göre tevekkül, görevin ifasını Allah'a havale etmek değil, emri ve kararı Allah'a bırakmak, O'nun emrini canla başla yerine getirmeye çalışmaktır. Kısacası tevekkül tefviz-i vazife değil, tefviz-i emirdir, kişinin Allah'ın emrine güvenerek üzerine düşen vazifesini sevmek ve yerine getirmektir.¹⁵⁵

Yapılan bu tariflerden anlaşıldığı kadarıyla tevekkül, sebep ve tedbirinde ihmal göstermemek şartıyla her işi Allah'a havale etmeyi, yardım ve sonucu sadece O'ndan istemeyi, O'nun ilmine sığınmayı, maddî manevî her şeyin Allah'ın dilemesi ve takdir etmesi ile meydana geldiğine inanmayı gerektirir. Nitekim Hz. Peygamber de bu hususa dikkat çekmiş, devesini bir şeye bağlamadan dışarıda

¹⁵³ Râzî, Fahreddîn, *Mefâtîhu'l-Gayb*, trc. Suat Yıldırım vd., Huzur Yay., İstanbul 2002, VII, 164.

¹⁵⁴ Neseff, Ebü'l-Berekât, *Medârikü't-Tenzîl ve Hakâiku't-Te'vil*, tahk. Şeyh Mervân Muhammed eş-Şa'âr, Dâru'n-Nefâis, Beyrut 2006, I, 286.

¹⁵⁵ Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, IV, 362.

birakıp onun huzuruna gelen ve “Devemi bağladıktan sonra mı tevekkül edeyim yoksa bağlamadan mı?” diye soran Amr b. Ümeyye’ye, “Deveni bağladıktan sonra tevekkül et”¹⁵⁶ şeklinde cevap vererek, tevekkülden önce tedbir almanın gerekliliğini vurgulamıştır.

Tevekkül kelimesi Kur’an-ı Kerim’de türevleriyle birlikte toplam 71 âyette geçmektedir. Bunlardan 44 tanesi Mekkî, geriye kalan 26 tanesi Medeni’dir.¹⁵⁷ Söz konusu âyetlerde tevekkül insana özgüven kazandıran, onu korku atmosferinden uzaklaştıran psikolojik etmenlerden biri olarak Allah’a güvenip dayanma anlamında kişinin kendini güçlü hissetmenin bir yolu şeklinde sunulmuştur. Ayrıca insanların neticede Allah’a sığınacağı bildirilmiş, hükümün yalnız O’na varacağı, inanarak Allah’a tevekkül edenler üzerinde şeytanın etkisinin bulunmayacağı, Allah’a sığınanlar için başka bir sığınağa ihtiyaç kalmayacağı, çünkü Allah’tan başka bir sığınanın olmadığı ifade edilmiştir. Bu nedenle tevekkül, Kur’an’da başta peygamberler olmak üzere müminlere ait en temel sıfatlardan biri olarak ele alınmış, mütevekkillerden övgüyle bahsedilmiş; Allah’a tevekkül etmenin, İslâm akidesinin bir gereği ve Allah’a samimi iman ve teslimiyetin zorunlu bir sonucu olduğuna dikkat çekilmiştir. Bu çerçevede müminlerin sadece Allah’a tevekkül etmeleri, O’na güvenip dayanmaları gerektiği; tevekkül etmeleri karşılığında başarıya ulaşabilecekleri ve Allah’ın sevgisine nail olabileceği¹⁵⁸ vurgulanmıştır.¹⁵⁹

¹⁵⁶ Tirmizî, “Kıyâme”, 60.

¹⁵⁷ Abdalbâkî, *el-Mu’cemu’l-Mufehres li Elfazil-Kur’ani’l-Kerim*, 762–763.

¹⁵⁸ Mücâdele 58/10:

”إِنَّمَا النَّجْوَى مِنَ الشَّيْطَانِ لِيَحْزُنَ الَّذِينَ آمَنُوا وَلَيْسَ بِضَارِّهِمْ شَيْئاً إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ“

İman için tevekkülün önemli bir yeri vardır. İman kelimesi “gönül huzuru, korkunun bertaraf olması, güven içinde olma” gibi anlamları bünyesinde barındırmaktadır.¹⁶⁰ İmanın içindeki tevekkül ise; kişinin, bir amaca ulaşmak için elinden geleni yaptıktan sonra sonucu Allah’a bırakması olup, O’na olan güveninin esaslı bir cephesini yansıtmaktadır. Dolayısıyla imanda temel bir duygu olan güvenle tevekkül arasında sıkı bir ilişki vardır. Bu nedenle tevekkülü imanın bir neticesi veya dışa yansımaları olarak değerlendirmek gerekir. Zira tevekkül imanın itikadî, amelî, ahlâkî gereklerini ifâ ederken karşılaşılabilecek her türlü meşakkate sabretmede veya inkârcılardan gelen baskı ve zulümlere karşı direnmede sadece Allah’a sığınarak ve teslim olarak kendini güvende ve huzurda hissetmenin bir ifadesidir. Muhtemelen bu özelliği sebebiyle tevekkülle iman ve tevhid arasındaki ilişkiye dikkat çekilmiş, “iman altmış/yetmiş küsur şubedir” şeklindeki hadislerle¹⁶¹ dayanılarak tevekkül imanın şubeleri içerisinde ele alınmıştır.¹⁶² Ayrıca tevekkül konusu tevhid bahsi ile beraber işlenmiş, tevekkülün iman ve tevhid ile yakın bir bağının olduğu ifade edilmiştir. Bu çerçevede tevekkülün var olan her şeyin gerçek yaratıcısının Allah olduğu inancına dayandığına, aslının iman, derin bir bilgi ve zorlu bir amel olduğuna dikkat çekilmiştir.¹⁶³

“(O tür) gizli konuşmalar ancak şeytandandır. Bu müminleri üzmemek içindir. Oysa o, Allah’ın izni olmadıkça onlara hiçbir zarar veremez. Müminler ancak ve ancak Allah’a güvenip dayansınlar.”

Ayrıca bkz., İbrahim 14/11; Teğâbûn 64/13. Zümer 39/10; Nahl 16/99.

¹⁵⁹ Çağrı, Mustafa, “Tevekkül”, *DİA*, XLI, İstanbul 2012, 1.

¹⁶⁰ İsfehânî, *el-Müfredât fî Garîbi'l-Kur’ân*, 30–31.

¹⁶¹ Bkz. Buhârî, “İmân”, 3; Müslim, “İman”, 57-58; Tirmizî, “İman”, 6; Ebu Davud, “Sünnet”, 18; İbn Mace, *Sünen*, “Mukaddime”, 9.

¹⁶² Beyhakî, Ahmed b. Hüseyin, *Şu’abü’l-îmân*, tahk. Ebü Hacı Muhammed, *Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye*, Beyrut 2000, II, 57 vd.

¹⁶³ Gazâlî, *İhyâ’ü ‘Ulûmi’d-dîn*, IV, 417, 423.

İslâm âlimlerinin tevekkülle iman ve tevhid arasındaki ilişkiye dikkat çekmeleri oldukça manidardır. Çünkü tevekkül, her şeyden önce kulun Allah'a olan derin inanç ve güveninin bir ifadesidir. Doğru anlamayla Allah'a tevekkül eden kul, bir işi başarmak için sahip olduğu imkân ve fırsatları Allah'ın bahşettiğine ve bunların kullanılması için yaratıldığına inanır.¹⁶⁴ Bu sebeple hakiki bir mümin yapacağı tüm işlerinde sebeplere değil sadece Allah'a güvenip dayanır, O'nun yardımı ve rızası olmadan yapılan işlerde hayır olamayacağını bilir. Her işinde Allah'ın rızasını gözetir, üzerine düşen sorumluluklarını yaptıktan sonra da kendisi için hayırlı olmasını dileyip işin sonucunu Allah'a bırakır, O'nun destek ve korumasını ümit edip, sadece O'na tevekkül eder.

Müslümanların kader inancıyla da çok yakın bir bağı olan tevekkülü, bu inancın bir sonucu olarak da değerlendirmek gerekir. Çünkü Allah'a tevekkül eden Müslüman O'na kayıtsız şartsız teslim olmuş, kaderine razı olmuş kimsedir. Fakat kadere inanmak veya tevekkül etmek insanları tembelliğe ve miskinliğe götürmemelidir. Çünkü her Müslüman, tabii olayların, ilâhî düzen ve kanunların çerçevesinde, sebep-sonuç ilişkisi içinde, olup bittiğinin şuurunda olmalıdır. Yere tohum ekmedikçe mahsul elde edemeyeceğini, ilâç kullanmadıkça tedavi olamayacağını, salih ameller işlemedikçe cennete giremeyeceğini bilmelidir. Bunlar Allah'ın yaratıklar için takdir ettiği ilâhî düzen ve kaderdir. Öyleyse tevekkül çalışıp, çabalamak, bunu yaparken de Allah'ın bizimle olduğu düşüncesini hatırdan çıkarmamak ve sonucu Allah'a bırakmaktır.¹⁶⁵ Nitekim Kur'an'da *"Sen onlara sırf Allah'ın lutfu sayesinde yumuşak davrandın. Eğer kaba, katı kalpli olsaydın, hiç şüphesiz etrafından dağılır giderlerdi. Onları affet, onların*

¹⁶⁴ Çağrırcı, "Tevekkül", *DİA*, XLI, 2.

¹⁶⁵ Kılavuz, *İslâm Akâidi ve Kelâma Giriş*, 176-177.

zulmetmek; yaratılışa ve mizaca uygun olmayan, kimse-
nin istemediği, kendisinden kaçınılan, zararlı, çirkin, kötü
ve fena şeyler” anlamına gelmektedir.¹⁶⁹ Buna göre hay-
rın, istenilen ve arzu edilen iyi ve güzel olan; şerrin ise
istenmeyen ve sevilmeyen kötü ve çirkin olan şeyler için
kullanıldığı söylenebilir.

Dinî literatürde hayır, Allah’ın emrettiği, razı olduğu,
sevdiği ve hoşnut olduğu fiil ve davranışları; şer ise Al-
lah’ın razı ve hoşnut olmadığı, sevmediği, yasakladığı,
işlenmesi durumunda cezayı ve kınamayı gerektiren,
meşru olmayan davranışları ifade eder.¹⁷⁰ Kısaca dinî ve
dünyevî konularda Allah için yapılan ve O’nun rızasına
uygun olan her iş ve eylemi ifade etmek üzere hayır; bu-
nun dışında kalan ve Allah’ın rızasına uymayan bütün iş
ve eylemler için de şer kavramını kullanırız.¹⁷¹

Müslüman âlimler İslâm düşüncesinin en temel me-
selelerinden birini oluşturan hayır ve şer konusunu hem
ontolojik planda hem de ahlâkî anlamda geniş ve sistemli
bir şekilde ele almışlardır. Kelâm âlimleri ise bu meseleyi
genellikle kader ve insan fiilleri bağlamında hüsün-kubuh
terimleriyle ve ahlâkî boyutuna ağırlık vererek incelemiş-
lerdir.¹⁷²

¹⁶⁹ İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, 2231-2232; İsfehânî, *el-Müfredât*, 266;
Cürçânî, *Kitâbü'l-Ta'rifât*, 202.

¹⁷⁰ Kılavuz, *Ana Hatlarıyla İslâm Akâidi ve Kelâma Giriş*, 182; Topaloğ-
lu- Çelebi, *Kelâm Terimleri Sözlüğü*, 124, 288.

¹⁷¹ Âlimlerin çoğunluğuna göre hayır ve şer, mutlak (kesin) ve mukay-
yet (izafe) olmak üzere iki kısma ayrılır. Mutlak hayır kişiden kişiye,
zamandan zaman değişmeyen, herkes tarafından her zaman arzu
edilen adalet, fazilet, iyilik ve güzellik gibi şeylerdir. Mukayyet hayır
da kişilere ve zamana göre değişebilen şeylerdir. Bir kimse için hay-
ır olan bir şey başka biri için şer olabilir. Örneğin servet sahibi ol-
mak şer olmadığı halde bazıları için şer olabilir. Bakara 2/180 ve
Müminûn 23/55-56. âyetleri bu duruma işaret etmektedir. Aynı du-
rum şer olanlar için de geçerlidir. Bkz. İsfehânî, *el-Müfredât*, 166-
167, 266.

¹⁷² Çağrıci, Mustafa, “Hayır”, *DİA*, İstanbul 1998, XVII, 44.

Bütün itikadî mezhepler Allah'ın hayrı irade edip, yarıttığı, hayrın Allah'tan olduğu hususunda ittifak ederken Allah'ın şerri irade edip etmediği veya şerrin Allah'a nisbet edilmesinin uygun olup olmadığı konusunda ihtilâfa düşmüşlerdir.¹⁷³ Bununla birlikte dünyadaki şerhlerin Allah açısından kötü ve çirkin olmadığı noktasında birleşerek bu konuda iyimser bir tutum sergilemişlerdir.¹⁷⁴ Dolayısıyla hayır ve şer ile ilgili tartışmaların daha çok şerrin tanımı, mahiyeti ve yaratılışı üzerinde yoğunlaştığını söyleyebiliriz.

Kelâmcıların konuyla ilgili hayır ve şer tanrısı şeklinde düalist tanrı tasavvurunu benimseyen Senevî gruplarla yaptıkları tartışmalar kelâm literatüründe şer veya kötülük problemi olarak ifade edilmiş ve şerrin varlığı, kısımları, kaynağı, Allah'a nisbet edilmesinin uygun olup olmadığı, aklen biliniyor bilinmeyeceği bakımından ele alınıp tartışılmıştır.¹⁷⁵ Mezhepler bu konuda farklı görüşler benimsemişlerdir.

Ehl-i Sünnet'e göre bütün kâinatı yaratan ve irade eden Allah hayrı ve şerri hem irade eder hem de yaratır.¹⁷⁶ Çünkü bütün kâinat O'nun kudreti, iradesi ve takdiri altındadır. Kâinatta O'ndan başka mutlak mülk, kudret ve tasarruf sahibi başka bir varlık yoktur. “*Âlemlerin Rabbi olan Allah dilemedikçe siz dileyemezsiniz*”¹⁷⁷ âyetinde ifade edildiği üzere Allah'ın irade etmediği bir şey meydana

¹⁷³ İzmirli, *Yeni İlm-i Kelam*, 448.

¹⁷⁴ Arslan, Hulusi –Bozkurt, Mustafa, *Sistematik Kelâm*, TDV Yay., Ankara 2015, 255.

¹⁷⁵ Yavuz, Yusuf Şevki, “Şer”, *DİA*, XXXVIII, İstanbul 2010, 540.

¹⁷⁶ Pezdevî, Ebû'l-Yüsr, *Ehl-i Sünnet Akaidi*, çev. Şerafeddin Gölcük, Kayıhan Yay., İstanbul 1994, 63, 66; Bağdâdî, *Usûl'd-Dîn*, 102, 104, 145 vd.; Sâbûnî, *Mâtürîdiyye Akaidi*, 144; Nesevî, Ebû'l-Berekât, *Şerhu'l-Umde*, nşr. Abdullah M. Abdullah İsmail, Dâru'l-Kütüp, Kahire 2012, 321.

¹⁷⁷ Tekvîr 81/29:

“وَمَا تَشَاءُونَ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ”

gelmez ve irade ettiği şey de yok olmaz.¹⁷⁸ Fakat hayır olanlar Allah'ın rızası, sevgisi, dilemesi ve iradesiyle; şer olanlar ise O'nun rıza ve sevgisi ile değil, kaza, kader ve iradesi ile meydana gelir.¹⁷⁹ Bu bakımdan kul hayrı ve şerri kendi özgür iradesi ile tercih edip kazanmakta, Allah da hayrı ve şerri kulun tercihine göre yaratmaktadır. Buna göre kul kazanan (kâsib), Allah da yaratıcı (hâlık) olmaktadır. Bununla birlikte Allah'ın iyi (hayır) fiillerin işlenmesine rıza ve muhabbeti vardır, fakat kötü (şer) fiillerin işlenmesine rıza ve muhabbeti yoktur. Hayrı seçenler mükâfat, şerri seçenler ise ceza göreceklerdir.¹⁸⁰

Ehl-i Sünnet'in hayrı ve şerri Allah'a nisbet etmeleri ve bu konuda özenle durmalarının temel sebebi biri hayır diğeri şer olmak üzere iki tanrıya inanan düalist (senevî) akımların yayılmasını engellemeye yöneliktir. Bu nedenle Sünnî âlimler konuya Allah'ın mutlak iradesi, kudreti ve otoritesini esas alarak yaklaşmışlar, kâinatta O'ndan başka irade eden ve yaratan başka hiçbir varlığın olamayacağını önemle vurgulamışlardır.

Mu'tezile ise konuyu Allah'ın adaleti ve hikmeti çerçevesinde ele almış, Allah'ın şerri yaratmasını ilâhî adalet ve hikmete aykırı düşeceği gerekçesiyle kabul etmemiştir. Onlara göre Allah hayrı irade eder ve yaratır, fakat şerri irade etmez. Çünkü Allah'ın iradesi emri, rızayı ve yapmayı gerektirir. Rızasına uygun olmayan şey ise iradesine dahil değildir. Bu sebeple Allah şerri irade etmez ve yaratmaz.¹⁸¹ Ayrıca Allah hayrı teşvik etmiş ve onu işleyenleri mükâfatlandıracağını vaat etmiş, şerri ise yasaklamış

¹⁷⁸ Pezdevî, *Ehl-i Sünnet Akaidi*, 66; Bağdâdî, *Usûlî'd-Dîn*, 102; İzmirli, *Yeni İlm-i Kelâm*, 448.

¹⁷⁹ Sâbûnî, *Mâtürîdiyye Akaidi*, 144; Nesevî, *Şerhu'l-Umde*, 321-322.

¹⁸⁰ Pezdevî, *Ehl-i Sünnet Akaidi*, 63; İzmirli, *Yeni İlm-i Kelâm*, 448.

¹⁸¹ Bağdâdî, *Usûlî'd-Dîn*, 145; Sâbûnî, *Mâtürîdiyye Akaidi*, 144; Nesevî, *Şerhu'l-Umde*, 322.

ve onu işleyenlere birtakım cezalar öngörmüştür. Bu durum göstermektedir ki Allah şer olanları irade etmez, sevmez ve istemez. Zira Allah'ın yasaklamasına rağmen şerri irade etmesi düşünülemez.¹⁸²

Diğer taraftan şerri (çirkin) yaratmak ve icad etmek çirkin olduğu gibi çirkin ve kötü olan şeyleri irade etmek de çirkin ve kötüdür. Allah ise böyle olmaktan münezzeh-tir, yücedir.¹⁸³

Mu'tezile'nin bu görüşü Ehl-i Sünnet tarafından kabul edilmemiş ve çeşitli açılardan eleştirilmiştir. Sünnîlere göre kötülük işlemek ve kötü olarak vasıflanmak iyi değildir. Fakat kötülüğü yaratmak böyle değildir. Örneğin çirkin bir adamı çok uzman bir ressam, sanatının bütün inceliklerine riayet ederek tasvir ederse onu iyice belirleyip, güzelce ortaya koyduğu için "ne güzel tasvir etmiş" deriz. Bu durumda tasvir olunan şeyin çirkin olması, tasvirin de çirkin olmasını gerektirmez. Diğer taraftan Ehl-i Sünnet âlimleri Allah'ın hikmet sahibi olduğuna, bu nedenle kötülüğü yaratmasında birtakım gizli hikmetlerin ve faydaların bulunabileceğine, Bakara 2/216. âyette¹⁸⁴ işaret edildiği üzere bir şeyin şer olup olmamasının kişiye ve zamana göre değişebileceğine dikkat çekerek Mu'tezile'ye eleştiriler yöneltmişlerdir.¹⁸⁵

¹⁸² Arslan, Hulusi, *Mu'tezile'ye Göre İyilik ve Kötülük Problemi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, EÜSBİ, Kayseri 2000, 85.

¹⁸³ Kılavuz, *İslâm Akâidi ve Kelâma Giriş*, 183.

¹⁸⁴ Ayetin meali şöyledir: "Sizin için daha hayırlı olduğu halde bir şeyi sevmemeniz mümkündür. Sizin için daha kötü (şer) olduğu halde bir şeyi sevmeniz de mümkündür. Allah bilir, siz bilmezsiniz."

¹⁸⁵ Bkz. Pezdevî, *Ehl-i Sünnet Akaidi*, 64-77; İzmirli, *Yeni İlm-i Kelâm*, 448-457; Kılavuz, *İslâm Akâidi ve Kelâma Giriş*, 183-185; Bkz. Özdemir, Metin, *İslam Düşüncesinde Kötülük problemi*, Furkan Yay., İstanbul 2001.